

Шандула Олександр Олексійович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

КОРОТКИЙ АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН

Питання надання безоплатної правової допомоги в Республіці Казахстан регламентується ч. 3 ст. 13 Конституції Республіки Казахстан [1], згідно до якої «кожен має право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги. У випадках, передбачених законом, юридична допомога надається безоплатно». Аналогічну норму закріплено у ч. 1 ст. 59 Конституції України, згідно до якої «кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Разом з тим,

необхідно враховувати, що лише в результаті Конституційної реформи щодо правосуддя від 2016 р. в Основному Законі України з'явилася вказівка на те, що правнича допомога повинна бути професійною, про що ми писали в попередніх публікаціях^[2].

Питання забезпечення громадян юридичною допомогою стали предметом досить детальної уваги у Концепції правової політики Республіки Казахстан на період з 2010 до 2020 року, затвердженій Указом Президента Республіки Казахстан від 24.08.2009 р. № 858^[3]. У п. 3.3 Концепції підкреслювалося, що провідну роль у системі правозахисних інститутів відіграє адвокатура, яка є ядром системи надання громадянам юридичної допомоги. Реалізація громадянами конституційного права на отримання кваліфікованої юридичної допомоги є умовою і гарантією доступу до правосуддя. Наголошувалося, що передусім необхідно покращити систему надання правової допомоги особам з низьким рівнем доходів. Крім того, потребує корекції система адміністрування оплати праці адвокатів, які надають безоплатну юридичну допомогу. Закон Республіки Казахстан від 3 липня 2013 р. «Про гарантовану державою юридичну допомогу» [4] (далі – Закон Республіки Казахстан) врегулював суспільні відносини, що виникають у сфері надання гарантованої державою юридичної допомоги, і визначає правові механізми реалізації прав і обов'язків фізичних і юридичних осіб при наданні їм гарантованої державою юридичної допомоги.

Вказаний Закон визначив гарантовану державою юридичну допомогу як юридичну допомогу, що надається фізичним і юридичним особам, які мають право на її отримання на підставах і в порядку, передбачених законами Республіки Казахстан на безоплатній основі. Порівнюючи це визначення із тим, яке міститься у п. 1 ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» і передбачає, що безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел, можна дійти висновку, що вони мають деякі відмінності.

По-перше, законодавство Республіки Казахстан передбачає надання «юридичної», а не «правової» допомоги. Хоча ці поняття окремими дослідниками розглядаються як тотожні [5, с. 12], проте ми погоджуємось із поглядами тих дослідників, які проводять їх розмежування, вказуючи на вужчий обсяг поняття «юридична допомога» порівняно з терміном «правова допомога» [6, с. 501]. Фактично, терміну «юридична допомога» відповідає і закріплене нині в Конституції України поняття «правнича допомога». Тож в перспективі, після приведення Закону України «Про безоплатну правову допомогу» у відповідність до Конституції України, фактично буде й усунуто різницю в обсягах розглядуваних понять у законодавстві України й Казахстану. По-друге, відмінність полягає у тому, що відповідний Закон Республіки Казахстан регламентує надання юридичної допомоги лише на безоплатній основі, тоді як Закон України передбачає як повне, так і часткове її фінансування. По-третє, законодавство Казахстану передбачає гарантування такої допомоги державою і її фінансування з бюджетних коштів. Водночас, Закон України допускає фінансування безоплатної правової допомоги як з Державного бюджету України, так і за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел, тобто джерела її забезпечення є більш диференційованими.

До видів гарантованої державою юридичної допомоги ст. 6 Закону Республіки Казахстан включає:

1) правове інформування. Цей вид юридичної допомоги надається невизначеному колу осіб шляхом надання інформації по питаннях законодавства Республіки Казахстан в усній, письмовій формах, у формі електронного документа, засвідченого електронним цифровим підписом, або у виді візуального ознайомлення;

2) правове консультування. Цей вид юридичної допомоги надається фізичним і юридичним особам, які мають право на її отримання, у формі усних і письмових консультацій, у т. ч. стосовно питання складання заяв, скарг, клопотань та інших документів правового характеру;

3) захисту й представництва інтересів фізичних осіб у судах, органах кримінального переслідування, інших державних органах і недержавних організаціях у випадках і в порядку, встановлених цим та іншими законодавчими актами Республіки Казахстан;

4) вжиття примусових заходів до виконання виконавчих документів приватними судовими виконавцями по стягненню аліментів та заробітної плати в порядку, передбаченому Законом Республіки Казахстан «Про виконавче провадження та статус судових виконавців».

При цьому перші три види юридичної допомоги визнаються мінімальними соціальними стандартами у сфері надання гарантованої державою юридичної допомоги відповідно до Закону Республіки Казахстан «Про мінімальні соціальні стандарти та їх гарантії» [7]. Відповідно до ст. 37 цього Закону, встановлюються три мінімальні соціальні стандарти у цій сфері: 1) «Правове інформування»; 2) «Правове консультування»; 3) «Захист і представництво адвокатами фізичних осіб». Зміст кожного із цих мінімальних соціальних стандартів визначається наказами Міністра юстиції Республіки Казахстан.

Порівнюючи вказані види юридичної допомоги із тими, що визначені Законом України «Про безоплатну правову допомогу», слід відмітити, що останній проводить більш поглиблене її структурування. Безоплатна правова допомога поділяється на два види: первинну і вторинну. Безоплатна первинна правова допомога, що визначається як вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, включає такі види правових послуг: 1) надання правової інформації; 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань; 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації (ст. 7 Закону). Безоплатна вторинна правова допомога, яка являє собою вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, згідно із ст. 13 цього Закону, включає такі види правових послуг: 1) захист; 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; 3) складення документів процесуального характеру.

Проведення порівняльного аналізу законодавства Республіки Казахстан і України дає підстави для висновку, що в обох державах продовжується формування системи безоплатної юридичної допомоги. В Україні передбачено більш складну і структуровану систему надання безоплатної правової допомоги залежно від її видів і суб'єктів надання. Водночас у Республіці Казахстан надання гарантованої державою юридичної допомоги включається до набору мінімальних соціальних стандартів, які гарантуються державою. Її система є більш простою і забезпечується за активної участі колегій адвокатів.

Використані матеріали:

1. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года). URL: http://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution (дата обращения: 28.04.2018).

2. Шандула О. О. Роль адвокатури в реалізації права особи на професійну правничу допомогу. *Вісник Національної академії правових наук України*: зб. наук. пр. Харків: Право, 2017. №3 (90). С. 110-119.

3. Концепция правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года: Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 24 августа 2009 года № 858. *Казахстан. правда*. 2009. Т. 27 URL: vmo.kst-goо.kz (дата обращения: 28.04.2018).

4. О гарантированной государством юридической помощи: Закон Республики Казахстан от 3 июля 2013 года № 122-V. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31414229#pos=0;0 (дата обращения: 28.04.2018).

5. Головань І. В. До питання про поняття адвокатської діяльності. *Адвокат*. 2012. № 1. С. 12-15.

6. Омельченко Т. В. Законодавче закріплення терміну «правова допомога». *Форум права*. 2012. № 3.

7. О минимальных социальных стандартах и их гарантиях: Закон Республики Казахстан от 19 мая 2015 года № 314-V. URL: <https://goo.gl/ciXvQ5> (дата обращения: 28.04.2018).

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Юридичний факультет
Кафедра процесуального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра організації судових та правоохоронних органів

Німецько-українське об'єднання юристів

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

18-19 жовтня 2018 року
м. Чернівці

УДК 347.9(477)(08)

C91

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*голова*);

Москвич Лідія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, завідувача кафедрою організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Остафійчук Людмила Аурелівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бутирська Ірина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Савчин Неля Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Турман Наталя Омелянівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Цибуляк-Кустевич Анна Степанівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*відповідальний секретар*).

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в

C91 ***Україні***: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А. С. Цибуляк-Кустевич (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці, 2018. 392 с.

До збірника увійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.).

Оргкомітет не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалу, що подано у рукописах. Для науковців, аспірантів та студентів.

УДК 347.9(477)(08)